

IKM (Institutet för Kunskaps- och
Metodutveckling inom ungdoms- och
missbruksvården)

Innehåll

- Lite om Linnéuniversitetet
- Kort historik om IKM
- IKM:s programutbildning
- IKM:s forskningsmiljö
- Socialpedagogisk teori och praktik i skolan – en litteraturgenomgång

Linnéuniversitetet Växjö- Kalmar

•Högskola	1977	År 2016
•Universitet	1999	32 000 registrerade studenter
•Linnéuniversitet	2010	15 000 helårsstudenter
6 Fakulteter:		c:a 2.100 anställda
-Ekonomi		120 professorer
-Hälso- och livs- vetenskap		300 forskarstuderande
-Konst och humaniora		100 utbildningsprogram (grund)
-Samhällsvetenskap		80 utbildningsprogram (master)
-Teknik		
-Läroarutbildning		

Historik

- Håkan Jenners utredning 1989-1991
- Vidareutbildning i missbruksvård startas 1989
- IKM inrättas 1991 (Stockholm och Växjö)
- Programutbildning startas 1994
- DOK-projektet 1994-1996
- Socialt perspektiv 1994-2007
- Institutionen för pedagogik 1997
- Magister/master 2007-2016
- Nytt utbildningsprogram HT 2016

Pedagogik, inriktning ungdoms- och missbruksvård

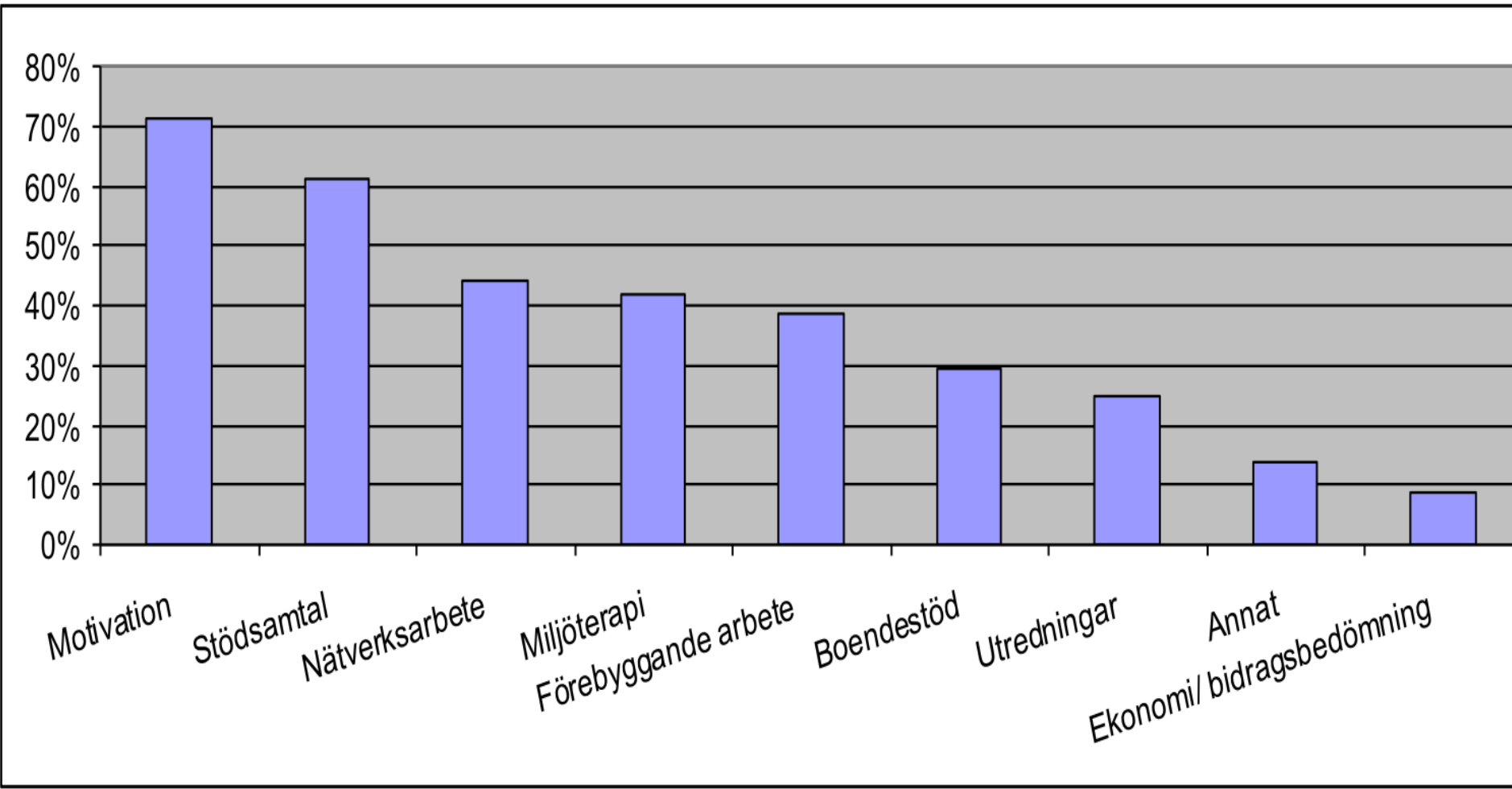
- 3 år – filosofie kandidatexamen
- Socialpedagogik
  - Förändringsskapande insatser på samhälls-, grupp- och individnivå
- Samhälls- och individfaktorer
- Missbruksproblem
  - genus och etnicitet, psykisk ohälsa, anhöriga
- Ungdomars livsvillkor och ungdomsproblem
- Kommunikation och samtal (MI)
- Vetenskapsteori och metod – fältstudie, litteraturstudier och uppsats.
- Praktik 20 veckor

Tabell 7. Målgrupper/område. (N= 129)

	Antal	Procent
Ungdomar	58	45
Vuxna med missbruksproblem	33	26
Både vuxna med missbruk och ungdomar	6	5
Människor med psykisk ohälsa	8	6
Barn	5	4
Familjer	5	4
Kriminalvård	3	2
Annat	7	5
Ej uppgett målgrupp, men har relevant yrkestitel	4	3
Totalt	129	100

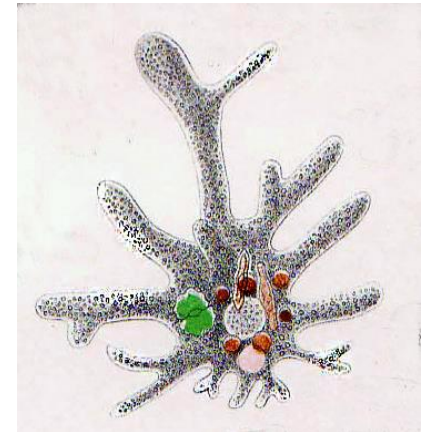

Figur 3. Vilka är dina huvudsakliga arbetsuppgifter? Procent (N= 129)

IKM:s forskningsmiljö

- Ingen väldefinierad forskningsmiljö (ännu) – snarare en ganska löst sammansatt miljö samlade kring ett antal olika teman och projekt
- Tvärdisciplinär samhällsvetenskaplig miljö (pedagogik, sociologi, socialt arbete, kriminologi)
- Praktiknära forskning
- Teoretisk mångfald och metodologisk pluralism
- Forskningsdatabasen IKMDOK
- Årlig IKMDOK-konferens
- Forskningsanknuten utbildning

Medverkande forskare

- Mats Anderberg, fil.dr. i socialt arbete
- Mikael Dahlberg, fil.dr. i socialt arbete
- Margareta Ekberg, fil.dr. i pedagogik
- Maria Alm, fil.dr. i pedagogik
- Lars Fonseca, fil.dr. i pedagogik
- Goran Basic, docent i sociologi
- Paula Wahlgren, fil.dr. i kriminologi
- Martin Hugo, fil.dr. i pedagogik
- Katarina Olausson, doktorand i pedagogik

Forskningssteman

- Pedagogiska villkor på särskilda ungdomshem
- Dokumentation och utvärdering som grund för kunskapsutveckling
- Styrning och implementering av ny kunskap inom ungdoms- och missbruksvården
- Samverkan kring ungdomar och vuxna i utsatta situationer och positioner
- Ungdomar med alkohol- och narkotikaproblem och deras livsvillkor
- Skolans roll i förebyggande av kriminalitet och missbruksproblem
- Förebyggande av skolmisslyckande
- Människors erfarenheter och upplevelser av krig
- Ensamkommande ungdomar

Praktiknära forskning I

- Forsknings- **och** utvecklingsprojekt på kollaborativ, deliberativ och interaktiv grund (Denvall & Salonen 2000; Fritzén 2004; Nutley et al. 2008)
- Erfarenhets- **och** forskningsbaserad kunskap utgör komplement till varandra (Jenner & Segraeus 1996)
- Sammanvägning av forskningsmässiga, metodologiska **och** praktiskt relevanta utgångspunkter (Anderberg & Dahlberg 2005; 2009)
- Till nytta för **båda** parter (Rawson & Branch 2002)

Praktiknära forskning II

“De mest intressanta och innovativa försöken att kunskapsberika den sociala praktiken utgår i själva verket från att man upphäver gränsdragningen mellan den kunskapsproducerande arenan och praktikfältet. Den ständigt pågående diskussionen om hur man skall förmedla relevanta kunskaper till praktikern tar en annan vändning om man ser att också praktikfältet är kunskapsproducerande” (Börjeson 2005, s. 216).

Pågående och framtida forskning

- TRAM – longitudinell registerstudie och kvalitativa intervjuer
- Ensamkommande ungdomar med alkohol- och narkotikaproblem
- Psykiskt välbefinnande hos ungdomar med alkohol- och narkotikaproblem
- Trauma och försummelse hos ungdomar med alkohol- och narkotikaproblem
- Bostadslöshet och social exkludering
- Skolan som skyddsfaktor – avhandlingsprojekt

Socialpedagogisk teori och praktik i skolan – en litteraturgenomgång

Bakgrund:

- Ökat fokus på kunskap och resultat i svensk skola
- Stora utmaningar: segregering/ojämlighet, hög andel elever ej behöriga för gymnasiestudier, exkludering, mobbning och låg upplevelse av tillhörighet
- Risk att strukturella problem omdefinieras till individuella tillkortakommanden
- Lärarförbundet anser att fler socialpedagoger borde finnas i skolan för att ”lärare ska få vara lärare”
- Allt fler socialpedagoger anställs i svenska skolor
- Internationell pågående trend där olika länders utbildningssystem i allt större utsträckning eftersträvar inkludering
- Ett spirande intresse för socialpedagogik i Sverige och i världen

Syfte och tillvägagångssätt

Arbetssyften:

- att via genomgång av tillgänglig litteratur öka kunskapen om hur socialpedagogiskt arbete i skolan kan ta sig uttryck i relation till uppdrag, elevgrupper, roll, funktion och arbetsuppgifter
- diskutera vilken relevans utformning av socialpedagogiska strategier och interventioner i skolan kan ha för svensk skola
- identifiera framgångsrika strategier i länder där socialpedagogik är mer framträdande inom detta fält?

Metodik:

- Narrativ kunskapsöversikt (Bryman 2011)
- Vetenskapliga artiklar, avhandlingar, rapporter och s.k. ”grey papers”
- Texter på engelska eller nordiska språk under perioden 2000-2017
- Endast texter där begreppet socialpedagogik i olika former anges
- Avser grundskola och gymnasium

Var finns socialpedagogiskt arbete i skolan?

Länder där socialpedagogik tycks vara förekommande inslag i grundskola och gymnasium:

- Danmark (Kornbeck 2014; Langager & Vonsild 2007; Madsen 2005),
- Norge (Lone 2012; Stephens 2013; Storø 2013),
- Finland (Hämäläinen 2013)
- Tyskland (Kornbeck 2014; Kreuzer 2009; Zemancíková 2010)
- Österrike (Heimgartner & Sting 2013)
- Frankrike (Kornbeck 2009; Smith 2012)
- Belgien (Kornbeck & Radermaecker 2011)
- England (Kyriacou 2009; Petrie et al. 2006)
- Skottland (Smith & Whyte 2008)
- Litauen (Kraus & Hoferkova 2016)
- Slovakien (Zemancíková 2010)
- Rumänien (Ezechil 2015)
- Ryssland (Coussée et al. 2010; Lapshina 2014; Lukesová & Martincová 2015).

I andra länder finns ett växande intresse:

Spanien (Ücar 2011), Estland (Kraav 2003), Irland (Hämäläinen 2015), Sverige (Bolin 2010; Eriksson 2014; Sernhede 2008; 2010; Wejfalk 2011; Winnman & Hermansson 2008).

Ett tredelat uppdrag

1. Ett specifikt uppdrag med inriktning på inkludering av socialt utsatta elever med särskilda undervisningsbehov
  2. Ett förebyggande arbete som vänder sig till samtliga elever för att motverka social exkludering i skolan och därmed den stigmatisering som riskerar att följa på den
  3. En orientering mot en mer generell undervisning som syftar till medborgarskap, demokratisk fostran och aktivt samhällsdeltagande
- Med ett socialpedagogiskt perspektiv är det emellertid inte enbart den enskilde eleven som ska inkluderas i gemenskapen, utan skolans sociala miljö behöver snarare göras mer inbjudande och rymlig (Madsen 2005)
  - ”prevention rather than cure, a focus on the needs of the child rather than their misdeeds” (Smith & Whyte 2008, s. 19)
  - mobilisera eleverna till aktiv handling där såväl lärare som socialpedagoger: ”skapar förutsättningar i klassrummet för eleverna att känna sig bekräftade i lärandeprocessen och uppmuntrar dem till att analysera och problematisera de verkligheter (skolan, det omgivande samhället, landet) som de befinner sig i” (Sernhede 2008, s. 115)

Elevgrupper i gränslandet mellan normalitet och avvikelse

- Elever som riskerar att misslyckas med sina studier, hamna utanför i skolan, avbryta sin skolgång alternativt stängas av p.g.a:
  - hög skolfrånvaro
  - fysiska eller psykiska funktionshinder
  - koncentrationssvårigheter, aggressionsproblem, samarbetssvårigheter
  - mobbning eller som diskrimineras på grund av etnisk tillhörighet, kön eller social klass
  - läs- och skrivsvårigheter, låg prestation
  - familjeproblem, drogproblem, barn och ungdomar som befinner sig i samhällsvård
  - nyanlända ungdomar
- Samtliga elever

”All pupils can benefit from social pedagogy; however, the professional practice of social pedagogy is primarily resources to focus on individuals in settings where particular needs are evident, such as with children facing acute personal problems, looked after children in residential care and foster homes, those with disabilities, and those who have become marginalised from the mainstream of society and social activities” (Kyriacou 2015, s. 431; se även Madsen 2005; Storø 2013).

Socialpedagogers varierande roller och funktioner i skolan

- en uttalad expert- eller specialistroll med en väldefinierad målsättning
- en specifik professionell kompetens i att stödja och motivera elever till att uppfylla sina kunskapsmål
- en påtagligt socialt orienterad och pedagogiskt fostrande roll vid sidan av lärarens mer undervisande funktion
- handledare för lärare i olika frågor som rör elevens psykosociala situation
- en länk mellan olika professioner i skolan för att underlätta samarbete som stödjer elevers pedagogiska och sociala utveckling
- en horisontell snarare än hierarkisk relation till eleven
- en diffus, uttalad eller t.o.m. motsägelsefull roll i relation till lärare och annan skolpersonal
- en låg status och position i skolans hierarki
- en funktion med begränsat handlingsutrymme
- en kontrollerande och repressiv funktion som stöd för lärarna och skolan

Arbetsuppgifter mellan stöd och kontroll I

- observera, analysera och bedöma här-och-nu-behov i skolsituationer och av klassers gruppdynamik
- skapa villkor för lärande och utveckla förmågor hos elever som riskerar att misslyckas i skolarbetet
- göra alla elever delaktiga i skolans undervisning och andra sociala sammanhang
- genomföra rådgivande, stödjande och motiverande samtal kring specifika problematiska situationer med individuella elever
- motivera och hjälpa elever med läxläsning
- hjälpa elever att utveckla en förståelse för hur man agerar i överensstämmelse med önskvärda förväntningar, normer och värderingar samt att stå emot grupstryck och deltagande i antisociala aktiviteter
- träna elever i att utveckla mellanmännsliga färdigheter via deltagande i olika gruppaktiviteter
- samarbeta med föräldrar, socialtjänst och barnpsykiatri
- uppmärksamma behov av förändring av elevers sociala villkor eller besvärliga familjeförhållanden

Arbetsuppgifter mellan stöd och kontroll II

- medla vid elevers konflikter med lärare eller andra parter
- förbättra sammanhållning i klasser med en problematisk gruppdynamik
- genomföra social ”utbildning” som inrymmer hälsofrämjande pedagogiska insatser för elevers personliga och sociala utveckling i relation till medborgarskap och demokratisk fostran, etik och moral, genus och sexualitet, fysisk och psykisk hälsa, alkohol och narkotika etc.
- förebyggande insatser mot mobbning och våld
- vara samtalsledare i tjej- respektive killgrupper
- bidra till en ökad trygghet och ordning i klassrum, på raster och i andra lokaler samt hantera konflikter och andra problematiska situationer som uppstår
- tillförsäkra elevers skydd och säkerhet samt deras fysiska och psykiska välbefinnande
- ordningsfunktion i samband med raster och måltider samt genom kontroll av läxor

”Some schools may entrust their pedagogues with truly educational task, while others will only ask them to do the classic ’surveillance’ tasks” (Kornbeck & Radermaecker 2011, s. 208)

Slutsatser och diskussion I

- Socialpedagogiskt arbete är naturligt förekommande i många länder
- Stor variation beträffande socialpedagogers uppdrag och målsättning, status, roll och funktion, arbetsuppgifter och aktiviteter i skolan – både mellan och inom länder
- Stora skillnader i vilka elevgrupper socialpedagoger arbetar med men...
- ... primärt uppdrag kring ”problemelever” – mer sällan en förebyggande funktion
- Det tredelade uppdraget överensstämmer ganska väl med Lisbeth E:s tre modeller
- Okunskap och oklarheter kring socialpedagogers kompetens och färdigheter
- Ibland oklart om beskrivningarna rör faktiska eller önskade aktiviteter
- Risk att socialpedagoger får mer av funktioner som ”Securitasvakter” som ska upprätthålla kontroll och ordning än förebygga exkludering
- Litteraturgenomgången identifierar dock ett flertal intressanta och troligen även effektiva strategier och förhållningssätt hos socialpedagoger i skolan
- Socialpedagogisk teoribildning borde ha en påtaglig relevans för en fördjupad förståelse för flera av de problem som präglar den svenska skolan
- Socialpedagogiskt arbete i skolan skulle kunna bidra till minskad exkludering
- Organisatorisk utmaning när det gäller ansvar och rollfördelning: Vem gör vad och varför? Därför viktigt att tydligt definiera socialpedagogers roll och uppdrag

Slutsatser och diskussion II

- Socialpedagogiken kan erbjuda ett alternativt sätt att tänka om elevers skolsvårigheter med aktiviteter som kan balansera upp det dominerande utbildningsperspektiv som koncentrerats på elevers resultat och ökade anställningsbarhet (jfr Hämäläinen 2013)
- Socialpedagogers huvudsakliga målsättning om inkludering i sociala gemenskaper överensstämmer med Skollagens intentioner – inte bara för att nå elevers kunskapsmål utan även för ökat deltagande och att elever med olika bakgrund och villkor möts (Skolverket 2014)

”socialpedagogiken som kunskapsbas har både ett ansvar och en möjlighet att synliggöra och förklara olika spänningar och utmaningar i dagens samhälle. Samtidigt har socialpedagoger i skolan ett ansvar och en möjlighet att vara med och utforma en för skolan ny yrkesroll som tillsammans med andra professioner kan bidra till ett samhälle där mångfald ses som en resurs för lärande och utveckling och där respekt för olikheter blir en naturlig konsekvens” (Winman & Hermansson 2008)

- Implikation för forskning: dels kvalitativa studier som beskriver och analyserar hur socialpedagoger i svensk skola arbetar i relation till socialpedagogiska kärnvärden, dels studier om vilken ”effekt” och betydelse socialpedagogiskt arbete i skolan får för elever

Tack för oss!

